

HUKUK YARGISINDA ETKİNLİĞİN SAĞLANMASI İÇİN ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLER ÜZERİNE

*Doç. Dr. Süha Tanrıver **

A- Genel Olarak

Diğer yargı çeşitleri bakımından olduğu gibi, hukuk yargısının da etkinliğinden söz edilebilmesi, yargılamanın basit, olabildiğince çabuk ve mümkün olan en az giderle cereyan etmesinin sağlanmasına bağlıdır. Bu durumu gerçekleştirme, bir hukuk devleti olan T.C. Devletin, anayasal bir ödev olarak Anayasa'nın 141'nci maddesinin dördüncü fıkrası ile yükletilmiştir. Sözü edilen ve kısaca "usul ekonomisini"¹ gerçekleştirme şeklinde ilke bazında formüle edilebilen bu anayasal ödevle ilgili olarak

* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ Usul ekonomisi ilkesi, genel çerçevesi itibarıyla, boş yere dava (özellikle, mükerrer dava) açılmasını, yargılama sırasında gereksiz işlemlerin yapılmasını ve zor yöntemlerin seçilmesini önlemeye yönelik bir işlevi üstlenmiştir ve yargılamada, emekten, zamandan ve masraflardan olabildiğince tasarruf edilmesini öngörür (*Schuman, E.: Die Prozessökonomie als Rechtsetischesprinzip, Festschrift für Karl Larenz zum 70 Geburtstag, München 1993, s. 271-287, s.277-278; Mettenheim, C.: Der Grundsatz der Prozessökonomie im Zivilprozess, Berlin 1969, s.26; Yılmaz, E.: Medeni Yargılama Hukukunda İslah, Ankara 1982, s.45*). Bir başka ifade ile, ihlâl edilen ya da ihlâl edilmesi ofasılığı bulunan objektif hukukun (hukuk düzeninin), en az giderle, en kısa sürede ve en az zorlukla (yani, bürokratik işlemlerden ve formal kalıplardan olabildiğince arındırılmış bir biçimde) gerçekleştirilmesini ve boş yere davalar açılmasının önüne geçilmesini sağlamaya yönelik bir yargılama hukuku ilkesidir (*Mettenheim s. 91; Yılmaz, E.: Hukuk Davaları Bakımından Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi İhtiyacı ve Yapılması Gerekenler, SÜHFD., 1996/1-2, Şakir Berki'ye Armağan, Konya 1996, s.56-57*). Sözü edilen ilke, hukuk tekniğinden ziyade, hukuk etiği ile ilgilidir (*Schumann, s.280 vd.*); bilhâssa usul hükümlerinin hâkim tarafından yorumlanması sırasında özel bir önem taşır (*Schumann s. 285-286*) ve bu ilkeye uygun davranma, hem mahkemeler hem de taraflar açısından bir yükümlülük oluşturur (*Schumann s.279; Yılmaz-Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi, s.57*). Medeni yargılamanın amacı gerçeğe ulaşmaktır; usul ekonomisine uygun davranılarak bu sağlınırsa, etkin bir yargılamadan söz edilir. Ancak, bu vesileyle, yargılamanın çabuklaştırılması adına gerçeğe ulaşma amacından da ödün verilemeyeceğinin altının çizilmesinde yarar vardır.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 77 nci maddesinde de, anayasal kurula paralel bir düzenlemeye yer verilmiştir. Yine, aynı şekilde bu ödeve uygun davranma, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6 nci maddesinde ifade olunan adil yargılanma hakkının da bir gereğidir.

B- Alınması Gereken Önlemler

Genel çerçevesine yukarıda belirtilen şekilde işaret edildikten sonra, hukuk yargısı (medenî yargı) bağlamında alınması gereken önlemleri, kategorik olarak şu şekilde sıralamak mümkündür:

- I. Mahkemeler teşkilâtı ile ilgili olarak alınması gerekenler,
- II. Yargı Görevlileri ile ilgili olarak alınması gerekenler,
- III. Dava sayısının azaltılması ile ilgili olarak alınması gerekenler,
- IV. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu bağlamında yapılması gerekenler.

I. Mahkemeler Teşkilâtı ile İlgili olarak Alınması Gereken Önlemler

Adli yargı alanında faaliyet gösteren ilk derece mahkemelerinin kuruluşunu düzenleyen ve 1924 yılından beri yürürlüğünü sürdüren Mahakimi Şer'iyenin İlgasına ve Mahakim Teşkilâtına Ait Ahkâmı Muaddil Kanun eksik, yetersiz ve günümüz ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzaktır. Dolayısıyla, mümkün olan en kısa süre içerisinde, adli yargı alanında ilk derece mahkemesi olarak görev yapacak hukuk ve ceza mahkemelerinin bütününe kapsar bir biçimde yeni bir mahkemeler teşkilâtı kanunu hazırlanıp yürürlüğe sokulmalıdır. Hukuk mahkemelerinin kuruluş ve görevleriyle ilgili hükümler sevk edilirken, kuruluş açısından, il merkezleriyle bölgelerin coğrafi durumları ve iş hacimleri göz önünde tutularak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun olumlu görüşü de alınmak suretiyle belirlilik kazanacak olan ilçelerde hukuk mahkemelerinin oluşturulması esası benimsenmelidir. Yine, hukuk mahkemeleri ile ilgili olarak yasal düzenleme getirilirken, sulh hukuk-asliye hukuk mahkemesi ayrımı korunmalıdır². Her şeyden önce, sözü

² Öztekin, S.: Adil ve Çabuk Yargılama, Aksaklıklar-Çözüm Önerileri (Yeni Türkiye, Yargı Reformu Özel Sayısı, 1996/10), s.496; Tanrıver, S.: Adliye Mahkemeleri ile Üst Mahkemelerin Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun Tasarısı ile İlgili Bazı Düşünceler, (Batider., 1995/1-2), s.151-152; Tanrıver, S.: Hukuk Yargılama Usulu

edilen ayırım, oldukça uzun sayılabilecek bir tarihsel geçmişi bulunan köklü bir ayırımdır. Her iki mahkemenin tarihsel süreç içerisinde üstlenmiş oldukları misyonlar birbirinden farklıdır ve sözü edilen ayırım bir tesadüfün değil; bu misyon farklılığının bir gereği olarak ortaya çıkmıştır³. Tarihsel kökenleri irdelendiğinde, sulh hukuk mahkemelerinin salt hüküm vermek ve adalet dağıtmak üzere oluşturulmuş bulunan yargı mercileri konumunda bulunmadığı; bu mahkemelerin aslî işlevlerinin tarafların uzlaştırılmasını sağlamak⁴; buna karşılık, asliye hukuk mahkemelerinin aslî işlevinin ise, yargılama yapıp hüküm vermek suretiyle adalet dağıtımını gerçekleştirmek olduğu; bu süreçte, uzlaştırıcı olarak rol üstlenme niteliğinin sulh hukuk mahkemeleriyle karşılaştırıldığında daha geri plânda bulunduğu görülür. Günümüzde, sulh hukuk mahkemelerinin, bu tarihsel misyonundan uzaklaşmış bir görünüm arzemesi, sulh hukuk-asliye hukuk mahkemesi ayırımının kaldırılması için değil; bu ayırma etkin bir işlerlik kazandırılması gereğinin bir gerekçesi olabilir.

Öte yandan, sulh hukuk-asliye hukuk mahkemesi ayırımı, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun baz aldığı temel ayrımlardan birisidir. Kanun koyucu, her iki mahkeme arasında, uygulanan yargılama usulü ve dolayısıyla süreler, delillerin ikamesi, tahkikat sürecinin yürütümü ve kanun yollarına başvuru bakımından farklı hükümler sevk etmiştir ve bu suretle ayırımı hukuk yargılamasının temel noktalarından birisi haline getirmiştir. Bu durum gözetildiğinde, sözü edilen ayırımın kaldırılması içinden çıkılması son derece güç karışıklıkların ortaya çıkmasına neden olur: İşaret edilen gerekçe de, ayırımın muhafaza edilmesinde yarar bulunduğunu bir başka açıdan ortaya koyar. Yine, sulh hukuk mahkemelerinde, basit yargılama usulü; asliye hukuk mahkemelerinde ise, ilke olarak, yazılı yargılama usulü uygulanır. Basit yargılama usulünde amaç ise, gerçeğe seri ve kolay bir prosedür içerisinde ulaşılmasıdır⁵. Söz konusu yargılama usulünün bu niteliği gözetildiğinde,

Kanun Tasarısı ile İlgili Bazı Düşünceler, (TNBHD., 1996/89, s.21-22). Karşı görüş için, bkz.: *Bilge, N.*: Adalet Mahkemelerinin Kuruluşu, (Adliye Mahkemelerinin Kuruluşu Kanun Tasarısı ile Hâkimler ve Savcılar Kanun Tasarısı Hakkında Seminer, Ankara, 1964), s.26-27; *Kuru, B.*: Hukuk Davalarının Çabuklaştırılması İçin Alınması Gereken Tedbirler (İBD., 1984, 4-6), s.179; *Yılmaz-Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi*, s.61; *Yılmaz, E.*: Aksak Adaletten İşleyen Adalet (Yeni Türkiye, Yargı Reformu Özel Sayısı, 1996/10), s. 477.

³ *Öztek* s. 496.

⁴ *Öztek*, s.496. Sözü edilen mahkemelere adını veren, barışçıl ve dostane bir biçimde uyuşmazlığı sona erdirmeye anlamına gelen "sulh" sözcüğü de, onların yargılama sistemi içerisinde üstlenmiş buldukları aslî işlevlerinin uzlaştırma olduğunun açık bir kanıtını oluşturur.

⁵ *Roth, M.*: Das summarische Verfahren in der Zivilprozessordnung des Kantons Aargau vom 18. Dezember 1984, Diss., Bern 1993, s. 2; *Guldener, M.*: Schweizerisches Zivilprozessrecht, Zürich 1979, s. 584.

sulh hukuk-asliye hukuk mahkemesi ayrımının kaldırılmasının değil; aksine korunmasının davaların daha uzamasının önlenmesine hizmet edeceği görülür. Meğer ki, bu ayrımın gereklerine uygun bir biçimde işlerliği sağlanmış olsun. Ayrıca, bu bağlamda, sulh hukuk-asliye hukuk mahkemesi ayrımını koruyup, sulh hukuk mahkemelerini tüm çekişmesiz yargı işlerinde genel görevli yargı yeri haline getirip; bu mahkemelerin çekişmesiz yargı işlerine ilişkin kararlarını itiraz üzerine inceleyip kesin bir biçimde karara bağlamayı, tüm ülke düzeyinde müstakil toplu bir mahkeme olarak kuruluşları gerçekleştirilmek koşuluyla, asliye hukuk mahkemelerine görev olarak veren bir düzenleme biçimine gidilmesi, bu ayırımdan rasyonel bir biçimde yararlanılmasını da sağlar. Böylelikle de, hem davaların uzamasının engellenmesi hem de Yargıtay'ın iş yükünün azaltılması temin edilmiş olur.

Öte yandan, ticari davaların nitelikleri, tutarları ve özellikleri gözetildiğinde, sağlıklı bir yargılama yapıp doğru karar alınması ve sorumluluğun paylaşılması açısından, asliye ticaret mahkemelerinin örgütlenme biçimi itibariyle toplu mahkeme olarak muhafaza edilmelerinde yarar bulunduğu söylenebilir⁶.

Mahkemeler teşkilâtı ile ilgili olarak yasal düzenleme getirilirken, güvenceli adaletin temini açısından, ikinci derece yargı yeri olarak görev yapmak üzere, istinaf mahkemelerinin kurulmasının bir gereklilik olduğu ifade edilebilir. Sözü edilen mahkemeler kurulurken, güvenceli adaletin sağlanması açısından, kontrol mahkemesi olma niteliği daha dar tutulmak kaydıyla, davayı taleplerle belirlenen sınırlar dahilinde ikinci kez yeniden görüp karara bağlama niteliğine ağırlık verilmesi şarttır⁷. Aksi halde, istinaf mahkemelerinden değil; Yargıtay'ın halihâzırda yaptığı incelemeye benzer işlev görecek yani genişletilmiş temyiz incelemesini icra edecek olan mini (bölgesel) temyiz mahkemelerinden söz edilir ki, bu tür yargı yerleri güvenceli adaletin gerçekleştirilmesine hizmet eder bir nitelik taşımaz. Ayrıca, gerekli alt yapının oluşturulması ve ilk derece mahkemelerindeki yargılamanın güçlendirilip formal bir hâf almasının önlenmesi sağlanmadan, teknik anlamda istinaf yargılamasını gerçekleştirmek üzere ikinci derece yargı yerlerine yani istinaf mahkemelerine işlerlik kazandırılmasının usul ekonomisi bağlamında yarardan çok sakınca yaratacağının vurgulanmasında da yarar vardır⁸. Yine, iki dereceli yargı düzeninin sağlıklı bir biçimde işletilmesinin gerçekleştirilemediği bir ortamda, ilk derece mahkemeleri ile temyiz mahkemesi arasında görev yapmak üzere ikinci derece yargı yeri olarak

⁶ Öztok, s.496.

⁷ Tanrıver-Adliye Mahkemeleri, s.153; Tanrıver-Hukuk Yargılama Usulü, s.23.

⁸ Tanrıver-Adliye Mahkemeleri, s.153.

istinaf mahkemelerinin devreye sokulması, yargılamanın sürüncemede kalmasına ve gecikmesine de yol açabilir.

Sosyo-ekonomik ilişkilerdeki karmaşıklık ve buna bağlı olarak ayrı bir uzmanlık gerektiren uyuşmazlıkların artması ile ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamak düşüncesi, özel mahkemelerin kuruluş nedenidir. Bu çerçevede, hukuk yargısı alanında, tüketici mahkemelerinin fiili plânda tüm ülke düzeyinde kuruluşu bir an önce tamamlanmalıdır. Yine, gündün güne çoğalması ve gittikçe kompleks bir nitelik kazanması, doğrudan doğruya toplum ve kamu düzeniyle ilişkili bir konumda bulunması sebebiyle, aile hukuku uyuşmazlıklarının çözümü için, bir uzmanlık yargı yeri olarak faaliyet göstermek üzere, ülke genelinde aile mahkemelerinin kurulması yararlı olur.

Öte yandan, ülke düzeyinde tüm mahkemeler, bina olarak sağlıklı bir yargılama icrasına elverecek fiziki bir yeterliliğe kavuşturulmalı, iyi bir biçimde tefriş edilmeli ve özellikle ilk derece yargı yerlerimiz gelişen teknolojinin ürünü olan bilgisayar, teleks, telefaks gibi çağımızın gerektirdiği tüm modern araç ve gereçlerle donatılmalıdır⁹.

Yine, mahkemelerimizin gerek nicelik gerek nitelik bakımından yeteri kadar hâkim, yazı işleri müdürü ve zabıt kâtibi ile teçhiz edilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca, Yargıtay daire ve genel kurullarının emsâl kararları bilgisayara geçirilip internete yüklenmek suretiyle yararlanılması imkânı genişletilmeli ve içtihadı birleştirme toplantılarına ait müzakereler teknik araçlarla tespit edilip yayımlanmalıdır.

II. Yargı Görevlileriyle İlgili Olarak Alınması Gereken Önlemler

Kalem görevlileri dışında, tüm yargı görevlilerinin (hâkimler, savcılar, avukatlar ve noterlerin) mesleğe girişleri, Adalet Bakanlığı'nın koordinasyonunda üniversitelerle ilişki kurulmak suretiyle tüm ülkeyi kapsar şekilde Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezince merkezi sistemle gerçekleştirilecek olan bir sınavı başarmış olmaları koşuluna bağlı tutulmalı; böylelikle hukuk formasyonu yetersiz olan kişilerin işin başında yargı görevlisi olmalarının önüne geçilmelidir.

Tüm yargı görevlilerinin mesleğe hazırlanmaları açısından son derece önem taşıyan staj evresinin etkin ve verimli olması sağlanmalı; stajyerlerin usta-çırak ilişkisi içinde mesleğe kazandırılmaları

⁹ *Kuru-Yargılamanın Çabuklaştırılması*, s.168; *Yılmaz-Aksak Adaletten* s.484.

gerçekleştirilmelidir. Yine, avukatlık stajı da, hâkimlik ve savcılık stajı gibi ücretli olmalı; hakkında ayrıntılı bir düzenleme bulunmasına rağmen bugüne kadar fiilen işlerlik kazandırılmamış olan noterlik stajına, noter olmak isteyenler açısından bir an önce işlerlik kazandırılmalıdır.

Öte yandan, belli koşulları taşımak ve yapılacak olan sınavı başarmak kaydıyla, özellikle hâkim ve savcılar için akademik boyutu ağır basar nitelikte üst düzeyde eğitim ve öğretim hizmeti sunmak amacıyla asgari doçent unvanına sahip Hukuk Fakültesi öğretim üyeleri ile yüksek mahkeme yargıçlarından oluşan bir öğretim kadrosuna sahip olan Yüksek Adalet Akademisi kurulmalı; burayı başarı ile bitirmiş olmak yüksek mahkemeye üye seçiminde diğer koşulların yanısıra belirleyici bir unsur olarak işlev görmelidir.

Tüm yargı görevlilerinin, gelişen ve değişen sosyo-ekonomik koşullara ve ihtiyaçlara göre varlık kazanan yeni hukuki ilişki tiplerini kavramalarını ve öğrenmelerini temin amacıyla, periyodik olarak icra edilmek kaydıyla, meslek içi eğitimlerine ağırlık verilmelidir.

Hâkim ve savcıların mesleğe kabul, tayin, terfi ve sair özlük hakları konusunda karar alma yetkisine sahip yegane organ konumunda bulunan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun (AY.m.159), mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı ilkelerini tam anlamıyla gerçekleştirebilmesi için, Adalet Bakanı ile Müsteşarının Kurul bünyesinden çıkartılması, diğer üyelerinin Cumhurbaşkanı devre dışı bırakılmak suretiyle Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarınca seçiminin sağlanması, Kurula üye seçilen Yargıtay ve Danıştay üyelerinin görevleri süresince mensubu buldukları Yüksek Mahkeme ile ilişkilerinin kesilmesi, Kurulun idarî ve malî özerklikle ayrı bir sekreteryaya kavuşturulması, müstakil bir bina ile ayrı bir müfettişlik ve tetkik hâkimliği teşkilatına sahip kılınması ve Kurul kararlarına karşı da yargı yolunun açılması şarttır. Yine, hâkimlik teminatının önemli unsurlarından biri olan ve bugün pozitif hukuk bağlamında geçerliliğini kaybetmiş bulunan coğrafi yer teminatına yeniden işlerlik kazandırılmalı ve Adalet Bakanlığı'nın geçici yetkiyle görevlendirme yetkisi tümüyle kaldırılmalıdır.

Bugün için, özellikle, ekonomik yönden cazip olmadığından bazı iyi hukukçular hâkimlik mesleğine rağbet etmemekte, diğer taraftan da çok iyi yetişmiş ve mesleğinin en verimli çağında bulunan bazı değerli hâkimlerimizin meslekten ayrıldığı ya da ayrılma hazırlığı içerisinde olduğu görülmektedir. Bu durum ise, mahkemelerimizde büyük oranda hâkim açığının oluşmasına sebebiyet vermektedir. Hâkim açığını

gidermek için, hâkimlik mesleğinin bir an önce ekonomik yönden cazip hale getirilmesi ve hâkimlerin ilave güvencelerle donatılması şarttır. Yine, bu çerçevede, hâkim açığının kapatılması için, tecrübeli avukatların mesleğe geçişleri kolaylaştırılmalı ve hukuk fakültesi öğretim üyelerinin (özellikle, yardımcı doçentler ile doçentlerin) hâkimlik mesleğine geçişleri özendirilmelidir. Öte yandan, bugün için, hâkim ve savcıların seçiminde gerekli titizliğin de gösterildiği söylenemez. Oysa, bu mesleğe alınacak kimselerin nitelikleri üzerinde de özenle durulması bir zorunluluktur.

Hâkimlerin atanmalarında ve yetkilendirilmelerinde, uzmanlığa riayet edilmelidir¹⁰. Uygulamada, bütün meslek hayatında ceza hâkimi veya savcı olarak çalışan bir kişinin, hukuk hâkimliğine atandığına rastlanmaktadır. Bu ise, hâkimin verimliliğini azaltmakta ve verdiği kararların bozulması olasılığını artırmaktadır. Bu nedenle, hâkimlik mesleğine girişte, hâkimlerin, hukuk ve ceza hâkimi olarak iki gruba ayrılması; hukukta veya cezada uzmanlaşmalarının sağlanması gerekir¹¹. Sözü edilen uzmanlaşma olgusu, Yargıtay'a üye seçiminde de gözletilmelidir.

Yargıtay'da önemli bir işlevi üstlenmiş olan ve bugün ağır iş yükü altında ezilen tetkik hâkimlerinin, nitelikli hâkimler arasında seçilip sayılarının artırılması, temyiz aşamasının daha da çabuklaştırılması açısından şarttır. Öte yandan, tetkik hâkimleri, Adalet Bakanlığı'nın kadrosundadırlar. Onların kadrolarının, Adalet Bakanlığı'ndan alınıp Yargıtay'ın kadrolarının içerisinde gösterilmesi ile görüşlerinin karara geçirilmesinin sağlanması, motive edilmeleri açısından bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diyalektik yargılama sürecinin aslı ve vazgeçilmez unsurlarından biri konumunda bulunan avukatların, yargılama süreci içinde etkinliklerinin sağlanması ile avukat bağımsızlığının tam anlamıyla gerçekleştirilmesi, özellikle hazine avukatlığı kurumunun yeniden yapılandırılması şarttır. 4353 sayılı Maliye Vekâleti Baş Hukuk Müşavirliği'nin ve Muhakemat Umum Müdürlüğü'nün Vazifelerine Devlet Davalarının Takibi Usulüne Dair Kanun'un 32 nci maddesi, dar bir sınır dışında, bütün kararlara karşı kanun yoluna gidilmesini zorunlu kılmıştır. Bu hüküm ilk anda bütün kararlar için Yargıtay'a başvurulması sonucunu doğurmaktadır. Kanuna göre başvurudan kaçınılması mümkün olan hükümler için de, bu yapılmaktadır. Bu kanunda yapılacak olan değişiklikle, hükmün bozulmasını gerektiren nedenler yoksa, hazine

¹⁰ *Kuru- Yargılamanın Çabuklaştırılması*, s.171.

¹¹ *Kuru- Yargılamanın Çabuklaştırılması*, s.171.

avukatlarının Yargıtaya başvurma yolunun takdirine ait yetkilerinin önemli ölçüde genişletilmesi; böyle bir yapılanmanın hazine avukatları açısından getirilmesi zaruridir; bu ayrıca Yargıtay'ın iş yükünü azaltıcı bir etki de doğurur.

Özellikle, hak arama özgürlüğünün (AY. m.36) ve onun önemli bir boyutunu oluşturan savunma hakkının kullanımı açısından, adli yardım kurumuna yargılama harç ve giderlerinden geçici değilde, sürekli olarak muaf tutulma biçiminde beliren bir içerik ve işlev yüklenmesi¹² ve hukukî himaye sigortası gibi mekanizmalara işlerlik kazandırılmasından sonra, bilhassa üst mahkemelerde yabancı hukuk düzenlerinde olduğu gibi avukat marifetiyle davayı takip zorunluluğunun getirilmesi, yargılamaya etkinlik kazandırılması açısından yararlı olur.

Mahkemelerin aslı ve vazgeçilmez unsurlarından birini de, kalem görevlileri oluşturur. Etkin bir yargılama sağlanabilmesi için, mahkemelerin, gerek nicelik gerek nitelik bakımından yeteri kadar yazı işleri müdürü ve zabıt kâtibî ile donatılması şarttır. Her şeyden önce, adliye memurları olarak adlandırılan bu görevliler, yasal bağlamda bir statüye kavuşturulmalı; sözü edilen memuriyete alımda, öncelik tümüyle aslı işlevi adli ara eleman yetiştirmek olan Adalet Yüksekokulu mezunlarına verilmeli; meslek malî yönden cazip hale getirilmeli ve yoğun hizmet içi eğitimlerle bu meslekte istihdam edilmiş olanların bilgilerini tazelemelerine, yeni şeyler öğrenmelerine imkân verilmelidir¹³.

Hukuk uygulaması ile teorisi arasında bir köprü kurulmasının ve karşılıklı etkileşimin sağlanması ile kopukluğun giderilmesi açısından, birçok batı ülkelerinde olduğu gibi hukuk profesörlerinin yüksek mahkemelerde; yüksek mahkeme üyelerinin de hukuk öğretiminde hukuk fakültelerinde görev almalarına olanak verilmesi yararlı olur.

Noterler, hukukî güvenliği sağlamaya ve hukukî anlaşmazlıkların doğumunu önlemeye yönelik bir işlev üstlenmişlerdir (NK.m.1). Özellikle, hukukî anlaşmazlıkların doğumunu önlemeye yönelik işlevleri itibarıyla deyiş yerinde ise noterler, "hukuk mühendisi" olarak nitelendirilebilirler ve işlevlerinin bu boyutu itibarıyla diğer yargı görevlilerinden farklılaşırlar ve benzetme yerinde ise "koruyucu hekimlik" benzeri bir işlevi yerine getirirler. Uyuşmazlıkların doğumunun önlenmesi açısından, işlemlerin noter aracılığıyla gerçekleştirilmesi özendirilmeli ve noterlerin hukukî güvenliğin

¹² *Yılmaz-Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi*, s.58

¹³ *Öztek*, s.498.

sağlanması ve anlaşmazlıkların önlenmesi sürecinde etkili olabilmeleri için. Noterlik Kanunu'nun 162 nci maddesinde öngörülmuş bulunan hukukî sorumluluklarının nitelik itibarıyla ağırlaştırılmış sebep sorumluluğu olmaktan çıkartılıp olağan sebep sorumluluğuna dönüştürülmesi yerinde olur. Yine usul hukukuna ilişkin bir çok sürenin işlemeye başlamasında önemli bir rol oynayan tebligatın, gereklerine uygun bir biçimde icra edilmesinin sağlanması ve bu bağlamda ortaya çıkan sorunların asgariye indirilebilmesi için, Posta Telgraf İşletmeleri bünyesinde, salt adlî tebligatla uğraşmak üzere yeni bir birim oluşturulmalı; bu işlem alelâde posta memurlarına bırakılmamalıdır.

III.Dava Sayısının Azaltılmasıyla İlgili Olarak Alınması Gereken Önlemler

Dava sayısının azaltılmasını sağlayacak önlemlerden ilkinin, bu hakkın dürüstlük kuralına (MK.m.2) uygun bir biçimde kullanılmasına işlerlik kazandırılması teşkil eder. Davanın açılması ve yürütülmesinde dürüstlük kuralı geçerlidir¹⁴. Dürüstlük kuralı ve onun somut plânda özel bir uygulanma biçimini oluşturan hakkın kötüye kullanılması yasağı, hukuk düzeninin merkezi kavramları arasında yer alırlar; bu nedenle diğer hukuk alanlarında olduğu kadar usul hukuku alanında da geçerlilik taşırlar¹⁵ ve ikisi birlikte, hakların kullanımının genel sınırlarını belirlemek suretiyle keyfiliği önlerler. Bu bağlamda, söz konusu kavramlar, objektif hukukun bir parçasını oluşturan usul hukuku alanında kullanılacak olan dava hakları bakımından bu sınırlayıcı işlevi yerine getirirler¹⁶. Bu işlevin gereklerine uygun olarak yerine getirilmesinin temini yani kötü niyetli davacılarla mücadele açısından, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 418 ve 421 inci maddeleri hükümlerinin gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesi gerekir¹⁷.

Dava sayısını azaltmak için alınması gereken önlemlerden birini de, harçları artırmak oluşturur. Bu bağlamda, nispi karar ve ilâm harcına tabi davalarda, davası reddedilen davacının mâktu değil de; tıpkı davalının mahkûmiyeti halindeki gibi nispi harca mahkûm edilmesi gerektiği; halihazırdaki durumun haksız dava açılmasını teşvik ettiği, aynı uygulamanın davanın reddine ilişkin hükümlerin Yargıtayca onanması halinde de geçerli olmasının yani bu durumda da alınacak harcın nispi

¹⁴ Arslan, R.: Medeni Usul Hukukunda Dürüstlük Kuralı, Ankara 1989, s.62; Bilge, N./Önen, E.: Medeni Yargılama Hukuku Dersleri, Ankara 1978, s.383-383.

¹⁵ Arslan, s.55; Bilge/Önen s. 382-383.

¹⁶ Tanrıver, S.: Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı, Ankara 1996, s.23.

¹⁷ Kuru-Yargılamanın Çabuklaştırılması, s.174; Kuru, B.: Bugünkü Yapısı İçinde Yargıtayın İşyükünü Azaltma Çareleri, (YD., 1989/3-4), s.54.

olmasının uygun olacağı ileri sürülmektedir¹⁸. Harçların fâhiş olmamak kaydıyla artırımı dava sayısının azaltılmasına bir nebze de olsa katkı sağlayıcı bir işlevi yerine getirirse de, davanın reddi halinde nispi harç uygulamasına geçilmesi, anayasal bir hak olan hak arama özgürlüğünün önemli ölçüde sınırlanması hatta kullanımının tümüyle güçleştirilmesi sonucunu doğurabileceğinden, sağlıklı ve doğru bir yaklaşım biçimi olmaz.

Dava sayısının azaltılması için alınması gereken bir diğer önlem de, tarafların sulh olmaya teşvik edilmesi, çözümü karmaşık olmayan uyuşmazlıklarda hâkimin tarafları şahsen mahkemeye davet ederek karşılıklı görüşmelerini sağlamak ve bu görüşmelerde bir hakem gibi davranıp sulh teşebbüsünde bulunmasına imkân vermek suretiyle uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmasına katkıda bulunmasına elveren bir ortam yaratılmasıdır¹⁹. Yine, bu bağlamda, uyuşmazlıkların çözümünde tahkimin etkinliğinin artırılmasında ve yaygınlaştırılmasında büyük yarar vardır. Ayrıca, bazı uyuşmazlıkların, yargıya intikal ettirilmeden arabuluculuk, uzlaştırma kurulları ve tespit komisyonları gibi resmî bir kimliği bulunan kurullar aracılığıyla çözüme kavuşturulması olanağı yaratılmalı bir başka ifade ile uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması açısından alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına işlerlik kazandırılmalıdır.

Devlet ve devletin iştiraki olan kuruluşlarda yani kamu kuruluşlarında çalışan personelin, sorumluluk korkusu ve sorumluluğu üzerlerinden atmak çabası içinde kişileri gereksiz yere dava açmaya zorlamaları önlenmeli yani takdire dayalı yetkileri genişletilmek, inisiyatif kullanmak suretiyle gereksiz davaların açılmasını engellemeye yönelik olarak faaliyet göstermeleri, mevzuat bağlamında alt yapısında oluşturularak sağlanmalıdır²⁰. Özellikle, kamu kuruluşlarında çalışan işçilerin açmış oldukları seri davalar bakımından bu durum gerçekleştirilmelidir²¹. İlgili kamu kuruluşu haksız olduğunu bildiği veya kazanılan bir dava sebebiyle haksız olduğunu öğrendiği halde, işçilerin haklarını vermemekte direnerek, onları mutlaka dava açmaya zorlamamalı; bilâkis işçilerin haklarını ödeyeceğini bildirerek, onların gereksiz yere dava açmalarını ve dolayısıyla mahkemelerdeki dava sayısını artırmalarını önlemelidir.

¹⁸ *Kuru-Yargılamanın Çabuklaştırılması*, s.175; *Kuru-YD*, s.54-55.

¹⁹ *Özetk*, s.495.

²⁰ *Kuru-Yargılamanın Çabuklaştırılması*, s.175; *Kuru-YD*, s.55; *Özetk* s.501.

²¹ *Kuru-Yargılamanın Çabuklaştırılması*, s.77; *Kuru-YD*, s.56; *Yılıma 7-Adalet Hizmetleri*, s.67; *Yılmaz-Aksak Adaletten*, s.481; *Özetk*, s.495.

Dava sayısını azaltmak için alınması gereken önlemlerden birisi ve en önemlisi de, ayrı bir çekişmesiz yargı usulünün kabul edilmesidir²². Bugün ayrı bir çekişmesiz yargılama usulümüz olmadığından, çekişmesiz yargı işleri bir dava kalıbı içerisinde formüle edilip mahkemeler önüne getirilmekte; mahkemeler de bir dava biçiminde bu tür işleri görüp karara bağlamaktadırlar. Çekişmesiz yargı işleri için, ayrı bir yargılama usulü kabul edilecek olursa, hem bugün dava şeklinde görülmekte olan çekişmesiz yargı işleri dava olmaktan çıkar ve böylece davaların sayısı azalır hem de bugün dava kalıpları içinde işlem gördükleri için mahkemeleri daha uzun süre uğraştıran çekişmesiz yargı işleri daha basit ve daha çabuk bir şekilde sonuçlandırılır. Bundan başka, bugün dava şeklinde görülen çekişmesiz yargı işlerinin büyük bir kısmı hakkında verilen ilk derece mahkemesi kararları temyizi kabil sayılmakta ve bunlara karşı temyiz yoluna başvurulmaktadır. Daha önceden de vurgulandığı üzere²³, sulh hukuk mahkemeleri tüm çekişmesiz yargı işleri için görevli kılınır ve bu mahkemelerin çekişmesiz yargıya ilişkin kararlarında itiraz üzerine asliye hukuk mahkemelerinin kesin olarak inceleyip karara bağlayacağı kabul edilirse, Yargıtay'ın işlerinin de önemli ölçüde hafifletilmesi sağlanmış olur.

Öte yandan, icra tetkik merciilerinin, ilâmsız icra prosedürü içerisindeki yetkilerinin genişletilmesi ve etkinliğinin sağlanması suretiyle, ilâmsız icra prosedürüne yönelimin teşvik edilmesi, dava sayısının azaltılması bakımından alınması gereken önlemlerden bir diğerini teşkil edebilir²⁴.

Yine, ülke genelinde kadastro özellikle orman kadastro işlemlerinin bir an önce tamamlanması, bu alanda açılması muhtemel olan davaların sayısının azaltılmasına önemli ölçüde katkıda bulunacaktır.

IV. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Bağlamında Yapılması Gerekenler

Hukuk yargılaması bağlamında etkinliğin sağlanması açısından, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda yapılması gereken değişiklikleri, şu şekilde sıralamak mümkündür²⁵:

²² *Kuru-Yargılamanın Çabuklaştırılması*, s.177; *Kuru-YD*, s.56; *Yılmaz-Adalet Hizmetleri*, s.67; *Yılmaz-Aksak Adaletten*, s.481; *Öztek*, s.495.

²³ *Bkz. yuk. s. 69-70.*

²⁴ *Kuru-Yargılamanın Çabuklaştırılması*, s.176; *Öztek*, s.502.

²⁵ *Kuru-Yargılamanın Çabuklaştırılması*, s.177; *Tanrıver-Hukuk Yargılama* s. 23-25.

-Dava şartlarının neler olduğu, inceleme usulü ve sırası hakkında açık bir düzenleme getirilmesi,

-Derdestlik itirazının temelinde, aynı davanın tekrar (ikinci kez) açılıp görülmesinde davacının hiçbir hukukî yararının bulunmadığı düşüncesi yatar. Hukukî yarar ise, dava konusuna ilişkin dava şartları arasında yer alır. Derdestlik itirazının temelinde yatan düşünceye paralel bir işlevi yargılama süreci içerisinde etkin bir biçimde yerine getirebilmesi için, onun ilk itiraz (HUMK.m.187/5) olmaktan çıkartılıp; dava şartına ilişkin usulî bir itiraza dönüştürülmesi²⁶,

-Sulh hukuk mahkemelerinin, tüm çekişmesiz yargı işlerinde genel görevli yargı yeri olduğunun vurgulanması, onların bu konuya ilişkin olarak vermiş bulunduğu kararların itiraz üzerine kesin olarak asliye hukuk mahkemelerince incelenip karara bağlanacağı hususunun açıkça belirtilmesi,

-Görevsizlik ve yetkisizlik kararlarında, davacının yargılama giderlerine mahkûm edilemeyeceğinin açık bir hükümle kabul edilmesi,

-Terditli dava ile davaya asli müdahalenin caiz olduğu hakkında açık bir düzenleme getirilmesi ve tespit davaları ile ilgili genel bir hüküm sevk edilmesi,

-İki mahkemenin yargı sınırlarının kapsamında tereddüt edilmesi halinde, daha davanın açılmasından önce yargı yeri belirtilmesine (merci tayinine) imkân veren bir sistemin kabul edilmesi,

-Sulh hakkında kanunda açıkça bir düzenleme getirilmesi; özellikle sulh halinde mahkemenin nasıl bir karar vereceğinin ve bu kararın maddî anlamda kesin hüküm oluşturup oluşturmayacağı hususunun getirilecek düzenlemede belirtilmesi; son işaret edilen noktaya davayı kabul ve feragat açısından da açıklık kazandırılması,

-İslah yolu tarafların değiştirilmesini mümkün kılan yasal bir düzenlemenin getirilmesi,

-Birlikte dava açılmasının koşullarını belirleyen ve 43 üncü maddede yer alan düzenlemedeki "aynı sebepten" ibaresinin yanına "veya birbirine benzer sebeplerden" şeklindeki bir ibarenin eklenmesi,

²⁶ Tanriver-Derdestlik, s.32-34.

-Mahkeme içi ikrarın ve taraf yemininin kesin delil olmaktan çıkartılıp takdiri delile dönüştürülmesinin sağlanması, hatta günümüzün gelişen ve hızla değişim geçiren bilimsel ve teknolojik gerçekleri (kartlı ödeme sistemleri, elektronik fon transferi, borsa işlemleri gibi) karşısında, artık yetersiz kaldığı açıklık kazanmış olan kesin delil sisteminin terk edilip serbest delil sistemine geçilmesi; bu hemen yapılamıyorsa kanunî delil sisteminin katılığıının yumuşatılması²⁷,

-Gerekli maddî olanaklara sahip bulunmayanların, anayasal bir hak olan hak arama özgürlüğünü kullanmalarının tam olarak sağlanması açısından, adli yardım kurumunun (HUMK.m.465 vd.), buna etkin bir biçimde olanak verecek şekilde yeniden yapılandırılarak düzenlenmesi,

-Bilirkişilik kurumunun kötüye kullanımının önüne geçilebilmesi ve hukukî sorunlarda bilirkişiye başvurulmasının engellenebilmesi için, hukukî sorunlarda bilirkişiye başvurulmasının mutlak bozma sebebi haline getirilmesi, sözü edilen kuruma kamusal bir kimlik kazandırılıp disiplin altına alınmasının sağlanması,

-Seri ve sözlü yargılama usullerinin kaldırılıp; yargılamada sadeliğin ve kolaylığın temini açısından, yazılı yargılama ve basit yargılama usulleri ile yetinilmesi yoluna gidilmesi,

-Kanunda yer alan sürelerin miktar ve işlemeye başlayacakları an itibariyle bir yeknesaklığa kavuşturulması,

-Yargılama faaliyetinin hızlı ve sağlıklı işlemesi açısından, hâkimlerin, savcılarının ve özellikle Yargıtay üyelerinin sorumluluğunu ortadan kaldırıcı ve keyfiliğe yol açan uygulamalara son verilebilmesi için, sorumluluk davasına ilişkin hükümlerin (HUMK. m.573 vd.) gözden geçirilip bu dava türünün yeniden yapılandırılmasının pozitif hukuk bağlamında gerçekleştirilmesi,

-Kanun yolları bağlamında, özellikle aynı merciin temyiz incelemesi sonucunda verdiği kararı, istemde bulunulması üzerine denetlemesi anlamına gelen karar düzeltme yolunun tümüyle kaldırılması;hiç olmazsa bu yolun Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun temyiz istemi üzerine vermiş olduğu kararlar bakımından kapatılması²⁸ ve ilk derece mahkemelerinin Yargıtayın bozma kararlarına karşı direnme kararı verebilmelerinin

²⁷ Yılmaz-Aksak Adaletten, s.485-486; Özbek s.495.

²⁸ Krş. Özbek s.501.

engellenmesinin sağlanması; hiç olmazsa bu yetkinin kullanımı açısından belirli bir miktar sınırının getirilmesi.

-Yine, maddî anlamda kesinleşmiş bulunan bir hükmün, verilmesinde esas alınan koşulların öngörülemeyecek boyutta değişmesi sebebiyle işlevselliğini yitirmesi üzerine değişen şartlara uyarlanmasını sağlamaya yönelik bir kurum olan değişiklik davasının genel bir norm şeklinde düzenlenmesi ve anayasal çerçevede temelleri oluşturulmak kaydıyla, yargılama sırasında temel hak ve özgürlüklerin ihlâl edildiği iddialarını denetlemek için, tüm iç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra işlerlik kazanmak üzere anayasal şikâyet kurumuna, hükme karşı müracaat yolları arasında yer verilmesi,

-Dava hakkının ve usulî yetkilerin kullanımının dürüstlük ilkesi çerçevesinde gerçekleştirilebileceğinin açıkca usul hukuku alanında da geçerli olduğunun vurgulanması; bu çerçevede, konuyla ilgili olarak usul kanununda yer alan münferit hükümlerin (m.418, 421, 422 gibi) sözü edilen ilkenin etkin bir biçimde uygulanmasına olanak verecek şekilde gözden geçirilip yeniden düzenlenmesi; özellikle, dürüstlük ilkesine aykırı olarak dava açılması durumunda, mahkemenin hukukî korunma sağlamakla ödevli tutulamayacağına işaret edilip; bu ilkenin uygulanma biçimlerinden birini oluşturan ve mahkemenin yanıtılmamasının ön koşulunu teşkil eden "gerçeği söyleme yükümlülüğünün"²⁹ batı hukuk düzenlerinde olduğu gibi açık ve kesin bir hukuki düzenlemeye kavuşturulması,

-Hukuk davalarında bugün için idarî yargıdan farklı olarak masraflar peşin alınmamakta ve ihtiyaç duyuldukça masraf alınması yoluna gidilmektedir. Bu ise, gecikmelere ve hak kayıplarına yol açmaktadır. Bu sebeple, davanın başında belirli bir miktar masraf avansı alınabileceğini öngören bir düzenlemeye açıkca yer verilmesi,

-İlâmın tebliğ çıkartılması ve infaza konması için, bakiye harcın tamamlanması zorunluluğu kaldırılıp, mahkeme kararlarının taraflara re'sen tebliğ edilmesi esasının açıkca getirilmesi³⁰.

Öte yandan, sağlıklı ve seri bir yargılamanın icrasının sağlanmasında, tüm bu yasa değişikliklerinin gerçekleştirilmesinin yanı

²⁹ Bu konuda geniş bilgi için bkz.: *Tercan, E.: Medeni Usul Hukukunda Gerçeği Söyleme Yükümlülüğü* (SÜHFD., 1996/1-2, Prof. Dr. Şakir Berkiye Armağan, Konya 1996, s.183 vd.).

³⁰ Karar ve ilâm harcının ödenmemiş olması, hükmün tebliğine engel oluşturmalı ve Devlet harç alacağından dolayı harç borçlusunu ayrıca takip etmelidir.

sıra, hukuk uygulayıcılarına da önemli bir takım görevler düştüğünün bu vesileyle burada vurgulanmasında büyük yarar vardır. Özellikle, asliye mahkemelerinde, hâkim, layihalar teatisinin tamamlanmasından sonra dava dosyasını bütünüyle okuyup dava hakkında tam bir fikir sahibi olmadan ilk duruşma gününü tayin etmemeli, ilk duruşma gününü vermeden önce, davaya iyice hazırlanmalı ve tarafların hangi hususlarda anlaşıklarını hangi hususlarda ise anlaşamadıklarını tespit etmelidir. Çünkü, tahkikat çekişmeli olan hususlara hasredilecektir. Yine, hâkim, bir güne ancak bakabileceği kadar dava koymalı ve tahkikat safhasında sözlü ifade yerine geçmek üzere layiha verebilmeleri için taraflara süre vermemelidir. Bu bağlamda, bir davada, tapu dairesi, nüfus dairesi, belediye gibi resmî kurumlardan veya özel kuruluşlardan belirli hususların sorulmasına ihtiyaç duyulursa, hâkim, bu kurum ve kuruluşlara re'sen yazı yazabilmeli ve bu yazıların cevabı gelip dosya tekemmül etmedikçe tarafları boş yere duruşmaya çağırmamalıdır. Bugün olduğu gibi bir duruşmada belirli bir kurum veya kuruluşa yazı yazılmasına karar verilmesi, daha sonraki evrede, yazının cevabının gelmediğinin görülmesi üzerine, yazının tekidi ve benzeri işlemlerin icrası için yeni duruşma yapılması suretiyle boşyere zaman kaybedilmemelidir³¹. O halde, dava dilekçesini alan mahkemenin, hemen bir duruşma günü tayin edip tarafları duruşmaya davet etmesinin öncesinde, davacının başka yerlerden getirtilmesini istediği belge ve dosyaların getirtilmesi için, o yerlere yazı yazması uygun olur. Aynı şekilde, cevap layihasını alan mahkemenin, davalının cevap layihasında başka yerlerden getirtilmesini istediği belgeler varsa, bunların getirtilmesi için de harekete geçmesi gerekir. Bu yerlere yazılan yazıların cevapları gelip dosya tekemmül ettirilip iyice incelenip kavrandıktan sonra, mahkemece, tarafların ilk duruşmaya çağırılması daha doğru bir yaklaşım biçimi teşkil eder³². Bu suretle, gereksiz duruşma tâlikleri önlenir; hem davalar daha kısa sürede bitirilir hem de mahkemenin diğer davalara daha fazla zaman ayırması ve onları daha çabuk sonuçlandırması imkân dahiline girer. Bu bağlamda, mahkemelerin istedikleri bilgi ve belgelerin zamanında gönderilmesi için, resmî ve özel her türlü kurum ve kuruluş

³¹ Yargılamanın sürüncemede kalmasının önemli nedenlerinden biri de, gerekli belgelerin özellikle resmî makamlardan sağlanmasındaki güçlüklerdir. Nitekim, bu konuda yazılan müzakerelere uzun süre cevap verilmediği, çoğu kere istenilen belgeler dışında başka belgelerin gönderildiği ya da gönderilen belgelerde eksiklik olduğu gözlemlenmektedir. Bu sakıncaları gidermek amacıyla, avukatların dava ile ilgili her türlü belgeleri resmî kurum ve kuruluşlardan talep etmek ve sağlamak yetkisi yeniden düzenlenmeli ve sözü edilen yetki müeyyide ile güvence altına alınmalıdır.

³² Mahkeme hâkimi, öncelikle dava şartları bağlamında bir inceleme yapmalı ve bu hususta herhangi bir eksiklik söz konusu ise dava ile ilgili bilgi ve belgeleri isteme işlemine dahi girişmeden, davayı, dava şartı yokluğundan usulden (mesmu olmadığından) reddetmelidir.

gerekli dikkat ve özeni göstermeli; bunu sağlamak için gerekiyorsa özel bir yasal düzenleme getirilmelidir.

Hukuk Yargısında Etkinliğin Sağlanması İçin Alınması Gereken Önlemler Üzerine

ÖZET

Diğer yargı çeşitleri bakımından olduğu gibi, hukuk yargısının da etkinliğinden söz edilebilmesi, yargılamanın basit, olabildiğince çabuk ve mümkün olan en az giderle cereyan etmesinin sağlanmasına bağlıdır. Bu durumu gerçekleştirme, bir hukuk devleti olan T.C. Devletine anayasal bir ödev olarak Anayasa'nın 141'nci maddesinin dördüncü fıkrası ile yükletilmiştir. Sözü edilen ve kısaca "usul ekonomisi"ni gerçekleştirme şeklinde ilke bazında formüle edilebilen bu anayasal ödevle ilgili olarak Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 77 nci maddesinde de, anayasal kurala paralel bir düzenlemeye yer verilmiştir. Yine, aynı şekilde, bu ödevde uygun davranma, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6 ncı maddesinde ifade olunan adil yargılanma hakkının da bir gereğidir.

Bu çerçevede, hukuk yargısında (medenî yargıda) etkinliğin sağlanması için alınması gereken önlemler üç ana başlık altında toplanabilir:

Her şeyden önce, hukuk yargısının da içerisinde yer aldığı adli yargı alanında faaliyet gösteren ilk derece mahkemelerinin, ülke genelinde kuruluşunu öngören temel yasa bir an önce çıkartılmalı ve ayrıca tüm yargı yerleri sağlıklı bir yargılama icrasına elverecek yeterliliğe kavuşturulup çağdaş teknolojinin imkânları ile donatılmalıdır.

Yine, mahkemelerin gerek nicelik gerek nitelik bakımından yeteri kadar hâkim, yazı işleri müdürü ve zabıt kâtabi ile teçhiz edilmesi sağlanmalıdır.

Dava sayısının azaltılması için gereken önlemler, bir an önce alınmalıdır. Bu bağlamda, çekişmesiz yargı işlerinin dava gibi işlem görmesinin engellenmesi, tahkimin etkinliğinin ve yaygınlaştırılmasının sağlanması ve alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına işlerlik kazandırılması sayılabilir. Yine, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, tümüyle gözden geçirilip usul ekonomisi ilkesinin tüm boyutları itibarıyla gerçekleşmesini engelleyen hükümleri saptanıp gerekli yasal değişiklikler yapılmalıdır.

Son olarak, hukuk uygulayıcılarının da, yargılamanın etkinliğini azaltan veya tümüyle ortadan kaldıran davranışlardan kaçınmalarının gerekliliğinin bu bağlamda bir kez daha özenle altının çizilmesi gerekir.

A Note On Precautions Needed To Increase The Effectiveness of Civil Trials:

Like in the other types of the trials, the effectiveness of civil trials depends on the condition that the trial is simple, fast and take place with minimum trial costs. The Article 141/4 of the 1982 Constitution requires Turkish Republic, as a state of rule of law, to maintain the effectiveness of civil trials. In addition to the general principle of economy of procedural law, set out in the Constitution Article 141/4, parallel regulations are implemented in the Article 77 of Law of Civil Procedure. This constitutional and regulatory obligation given to the State is also a requirement of 'Fair Trial Principle' set out in the Article 6 of the European Human Rights Convention.

Within this framework, the precautions needed to increase the effectiveness of civil trials can be examined under 3 headings:

1. First of all, the establishment of first degree courts, in judicial system, must be completed throughout the country. Moreover, these courts must be established in a way that ensures fair trials and must have access to latest technology.
2. Courts must be supplied with sufficient numbers of qualified judges, secretarial staff and court clerks.
3. The precautions must be taken to reduce the number of cases. Some of these precautions are; to prevent the treatment of non-contraversial trials as normal court cases, to provide and sustain the effectiveness of arbitration and to promote the implementation of alternative dispute resolution methods. Moreover the provisions of Law of Civil Procedure must be amended in a way to provide the effectiveness and economy of procedural law.

Finally the implementors of law must avoid the actions that will adversely affect the effectiveness of civil trials.